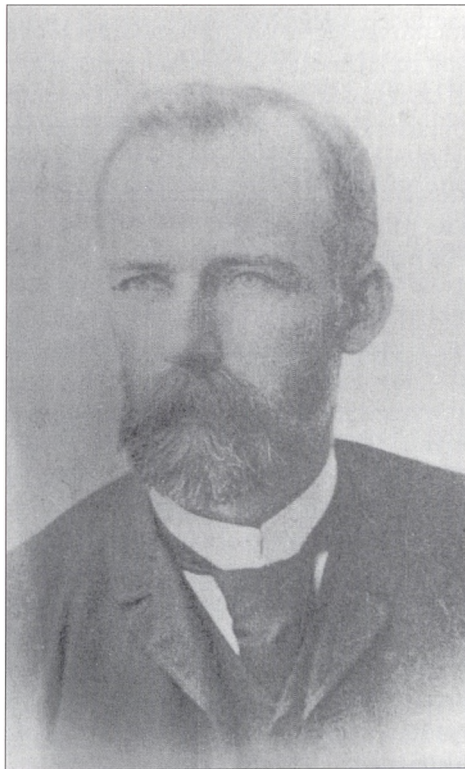

JULIAN SCHRAMM

(1852–1926)

Chemik organik

Julian Schramm urodził się 5 stycznia 1852 roku w Lubaczowie. Był synem Franciszka i Praksedy Kraus (unitki). Ojciec był farmaceutą i właścicielem apteki. Po ukończeniu gimnazjum w Przemyślu podjął studia na Uniwersytecie Lwowskim, początkowo na Wydziale Teologicznym, a następnie przeniósł się na Wydział Filozoficzny, gdzie w roku 1882 uzyskał stopień doktora filozofii. Już od szesnastego roku życia, po nagłej śmierci ojca, udzielał korepetycji, z których się utrzymywał. W latach 1877–1882 pełnił funkcję zastępcy nauczyciela w wyższej szkole realnej i w II Gimnazjum we Lwowie. W roku akademickim 1882/83 uzyskał etat asystenta na Uniwersytecie Lwowskim u prof. Bronisława Radziszewskiego. Habilitacja z zakresu chemii analitycznej zatwierdzona w 1884 roku otworzyła Schrammowi drogę do kariery naukowej. W roku 1891 otrzymał nominację na nadzwyczajnego profesora chemii organicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego i pod koniec roku objął kierownictwo Zakładu Chemii Organicznej. W roku 1894 uzyskał nominację na profesora zwyczajnego.

W roku 1910 J. Schramm zrezygnował z prowadzenia Katedry ze względu na zły stan zdrowia. Po przejściu na emeryturę zamieszkał w majątku Olchowa w powiecie liskim koło Lwowa. Brał czynny udział w pracach Koła Towarzystwa Gospodarczego we Lwowie, będąc członkiem Zarządu. Prezesował Powiatowemu Kołu Rybackiemu. Zgromadził bogate zbiory entomologiczne. Był utalentowanym pianistą i śpiewakiem. Ożenił się z Józefą Bugiel. Miał troje dzieci: Helenę – malarzkę, Romanę oraz syna Wiktora Franciszka – rolnika ekonomistę.

Zmarł w Olchowie 30 marca 1926 roku.

Działalność naukowa

W spuściźnie naukowej J. Schramma pozostały trzydzieści cztery prace. Tylko dwie z nich wchodzą w zakres chemii nieorganicznej, pierwsza dotyczy talu, a druga przedstawia wyniki analizy wód mineralnych ze źródeł w Szczawnicy, Iwoniczu i Kałuszu. Pozostałe prace opisują rezultaty badań nad chlorowaniem i bromowaniem związków aromatycznych. Eksperymenty, które były znakomicie zaplanowane i przeprowadzone, dotyczyły badań z pogranicza chemii organicznej i fizycznej. Schramm analizował problem wpływu światła na przebieg reakcji chemicznych. W pracy ogłoszonej wspólnie z J. Zakrzewskim próbował wytłumaczyć istotę reakcji fotochemicznej. Doszedł do wniosku, że „...tylko światło pochłaniane przez brom jest chemicznie czynne w reakcji bromowania węglowodorów...”. Mierzył wydajność fotochemiczną (jako stosunek pochłoniętej energii świetlnej do chemicznie uzyskanej) i zestawiając bilans energetyczny, sformułował wniosek, że reakcja fotochemiczna polega na „podnieceniu drobin bromu”. Taki sposób interpretowania zjawiska w roku 1887 był niezwykle nowatorski. W nauce zastosowano go dopiero w wiele lat później – po wprowadzeniu teorii Plancka. Badał także działanie chlorku glinowego na związki aromatyczne (tzw. reakcje Friedela-Craftsa), co przedstawił w pracy *O przedstawieniach atomów w drobinach przy syntezach węglowodorów aromatycznych za pomocą chlorku glinowego oraz O działaniu chlorku glinowego na chlorki i bromki rodników aromatycznych*. Prace swoje publikował w czasopiśmie zagranicznych „Berichte der Deutschen Che-

mischen Gesellschaft” w Berlinie, „Monatshefte für Chemie, Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften” w Wiedniu i „Liebigs Annalen der Chemie” w Lipsku.

Rezultatem badań doświadczalnych było pewne usprawnienie w konstrukcji aparatów do chlorowania i bromowania węglowodorów w świetle słonecznym. Aparaty te produkowała później firma M. Kaehlera i Martiniego.

Działalność dydaktyczna

Obowiązkiem prof. Schramma było prowadzenie wykładów z chemii organicznej i farmaceutycznej dla studentów Wydziału Filozoficznego oraz dla medyków i farmaceutów. Miał także za zadanie kierować ćwiczeniami z chemii organicznej dla przyrodników i farmaceutów. Na podstawie wykładów Schramma w roku akademickim 1893/94 i w 1906 studenci wydali skrypt *Chemia organiczna*.

Schramm doceniając znaczenie rolnictwa w rozwoju kraju, kładł duży nacisk na dobre wykształcenie przyszłych gospodarzy ziemi. Był jednym z założycieli Studium Rolniczego, a następnie jednym z jego wykładowców.

Profesor J. Schramm po objęciu Zakładu Chemii Organicznej miał do dyspozycji pomieszczenia, które uprzednio zajmował K. Olszewski, pełniąc funkcję profesora nadzwyczajnego w Katedrze profesora Czryniańskiego. Pomieszczenia te były niewygodne i niedostosowane do prowadzenia ćwiczeń z chemii organicznej. Wykłady prowadził w sali Zakładu Chemii Nieorganicznej. W celu polepszenia warunków pracy w Zakładzie włączył się energicznie do akcji poszerzenia Katedry Chemicznej o lokale, które miała opróżnić Szkoła Przemysłowa. Realizacji tych planów jednak nie doznał się. Udało mu się natomiast uzyskać pomieszczenia w budynku przy ul. Grodzkiej 53 (opuszczone przez Studium Rolnicze) na laboratorium do zajęć z chemii fizycznej, które prowadził jego asystent Ludwik Bruner.

Największą popularność zdobył Schramm jako autor podręcznika z zakresu nieorganicznej analizy jakościowej. *Podręcznik analizy chemicznej jakościowej* wydany po raz pierwszy w roku 1885 we Lwowie, doczekał się pięciu wydań (ostatnie w Poznaniu w 1922 roku) i służył studentom przez wiele lat, bo aż do drugiej wojny światowej. Napisany był w sposób jasny, przejrzysty i przystępny. Studiujący łatwo mogli sami, korzystając z podanych przepisów, wykonywać analizy. J. Schramm podzielił pierwiastki na cztery grupy: 1 – metale tworzące siarczki w roztworach kwaśnych, 2 – metale strącane siarczkiem amonowym jako siarczki i wodorotlenki, 3 – magnez i wapniowce, 4 – potasowce. Taki układ materiału był odmienny i o wiele lepszy od powszechnie wówczas stosowanego. Potwierdzeniem popularności tego podręcznika było to, iż używano go przez ponad pięćdziesiąt lat.

Do najwybitniejszych uczniów Schramma należeli L. Bruner, późniejszy profesor chemii fizycznej UJ, i S. Glixelli, profesor chemii ogólnej Uniwersytetu Poznańskiego. Pracę doktorską pod kierunkiem Schramma wykonał Tadeusz Estreicher – asystent i następca K. Olszewskiego. Współpracownikiem Schramma był S. Tołłoczko. Uczniami Schramma byli także wybitni profesorowie polskich uniwersytetów i poli-

technik: Ignacy Zakrzewski, Józef Zawadzki, Wiktor Jakób, Antoni Gałęcki, Antoni Korczyński, Edward Bekier, Stanisław Niemczycki.

Bibliografia

1. S.M. Brzozowski, *Schramm Julian*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXV/4, Warszawa–Kraków 1994, s. 626–627.
2. W.F. Jakób, *Prof. Dr Julian Schramm. Wspomnienie pośmiertne*, Kosmos, 51, 1926, s. 947.
3. K. Łopata, Z. Kluz, *Z dziejów chemii na Uniwersytecie Jagiellońskim*, Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, 3–4, 1984, s. 569–601.
4. Z. Wojtaszek, *Zarys historii katedr chemicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (I X 1783–31 VIII 1939)*, [w:] *Studia z dziejów katedr Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. S. Gołąb, Kraków 1964, t. V, s. 133–219.

Krystyna Łopata

*Wielm. Honor. profesorowi
Dr. Karłowickiemu
w dowód prywatnego szacunku
autor*

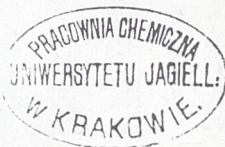
O DZIAŁANIU BROMU
na
węglowodory aromatyczne

o jednym łańcuchu bocznym nasyconym,

przez

JULIJANA SCHRAMMA,
zastępcę nauczyciela przy c. k. II. gimnazyjum we Lwowie.

Osobne odbicie z Rozpraw Wydz. matem.-przyr. Akad. umiej., tom IX.

KRAKÓW,
w drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego
pod zarządem Ignacego Stelcia.
1882.

Karta tytułowa publikacji J. Schramma pt. *O działaniu bromu na węglowodory aromatyczne o jednym łańcuchu bocznym nasyconym*, Kraków 1882 – z dedykacją dla prof. Karola Olszewskiego (Zespół Kriogeniki, Wydział Chemii UJ)

O działaniu chlorku glinowego
na chlorki i bromki rodników aromatycznych.

Przez
Juliana Schramma.

Rzecz przedstawiona na posiedzeniu Wydz. mat. przyr. d. 6 lutego 1883;
referent członek Otawski.

Do syntez rozmaitych ciał organicznych używają chemicy już od lat piętnastu chlorku glinowego, jednego z najpożniejszych środków syntetycznych, jakie w nowszych czasach wykryto. Mechanizm działania chlorku glinowego nie jest jednakże dotychczas należycie wyjaśniony; pomimo obszernych i gruntownych badań wielu znanych chemików, jak Friedla i Craftsa, Gustavsona, Anschütz, Elbsa i innych. Reakcyje z chlorkiem glinowym są bowiem często zawile, gdyż zależą nie tylko od jakości substancyi, ale często także od jakości i ilości rozczynnika użytego do syntezy, od temperatury, a może od innych jeszcze nieznanych dotąd czynników. Jak dalece temperatura wpływa na przebieg syntezy z chlorkiem glinowym, wykazałem już w pracy ogłoszonej pod tytułem: „O przestawianach atomów w drobinach przy syntezach węglowodórów aromatycznych za pomocą chlorku glinowego”¹⁾.

Udoświadczam wówczas, że pod działaniem chlorku glinowego na mieszaniny chlorków rodników alkołowych z benzolem, tworzą się

¹⁾ Kosmos XIII. 200; Mon. 1888, 586.

DR. JULIAN SCHRAMM.

O WPŁYWIE ŚWIATŁA

NA

CHEMICZNE PODSTAWIANIE.

KRAKÓW.

NAKŁADEM AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI.

DRUKOJĄCY W KRAKOWIE SPÓŁKA WYDAWNICZA POLSKA.

1891.

Karty tytułowe publikacji J. Schramma pt. *O działaniu chlorku glinowego na chlorki i bromki rodników aromatycznych* („Kosmos” 1888)
i *O wpływie światła na chemiczne podstawianie* (nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1891)